

Lech Witkowski

Interpelacje metahumanistyczne: jak uniknąć pułapek autodegradacji humanistyki?

Autor rozważa, w formie interpelacji akademickiej, serię napięć wpisanych w postawy humanistów, które prowadzą często do autodegradacji humanistyki. Dotyczy to obrony wobec sprzeczności rozwiązywanych zwykle w trybie przyjmowania jednej ze skrajnych postaw rozrywających trudne złożoności poznawcze. Wskazuje to na problemy wymagające uwzględniania w praktyce dydaktyki uniwersyteckiej, badań oraz kolejnych dekad recepcji i troski o jakość kulturowego zakorzenienia publikacji humanistycznych, w tym stosunku wobec klasyków. Autor wskazuje także na pułapki takiego ujednostonnienia i groźby redukcji odpowiedzialności i jakości refleksji współczesnej oraz, z drugiej strony, odniesień do tradycji klasyki myśli. Analizuje przekroje zjawisk ilustrujących tytułowe wskazanie na autodegradację humanistyki w praktyce uniwersyteckiej, formułując w ten sposób horyzont postulowanej debaty akademickiej z myślą o nowej jakości funkcjonowania humanistyki i nauk społecznych w ich integralności i zespoleniu.

Tadeusz Gadacz

Uniwersytet w czasach bezmyślności

Jeśli zło jest bezmyślne, jak stwierdziła Hannah Arendt w książce *Eichmann w Jerozolimie*, to czy myślenie może ochronić nas przed złem? W pierwszej części artykułu autor dokonuje rozróżnienia między *intelektem*, który kieruje się logiką myślenia, i *rozumem*, który kieruje się etyką myślenia. Stawia tezę, że jeśli etyka myślenia (rozum) nie kieruje logiką myślenia (intelektem), to rodzi zło i fanatyzm. W części drugiej autor rozważa takie przyczyny współczesnej bezmyślności, jak przeciętność, pragmatyzm, mierzalność i dominacja mentalności merkantylnej. W części trzeciej pisze o odpowiedzialności uniwersytetów, a szczególnie nauk humanistycznych i szeroko pojętej kultury, za kształcenie rozumu.

Ewa Rewers

Pozszywana humanistyka

Zadanie tego artykułu jest proste: zdystansowanie się od wzrastającego na sile stosowania pojęcia asamblażu we współczesnych debatach i próba podjęcia kwestii, co myślenie asamblażowe ma do zaoferowania humanistyce. Odpowiedź na to pytanie autorka wiąże z tytułowym konceptem „pozszywanej” humanistyki, który ma charakter roboczy i doraźny. Punktem wyjścia jest analiza wideoinstalacji zrealizowanej przez Angelę Melipoulos i Maurizioa Lazzarato pod tytułem *Assemblages/Asamblaże*, wykorzystującej koncepcję asamblaży

Gilles'a Deleuze'a i Félix'a Guattariego. Przyjmując, że praktyki badawcze i teorie łączą zespoły idei o charakterze abstrakcyjnym i praktycznym, autorka analizuje przykłady zastosowania myślenia i działania asamblażowego na poziomie metody, metodologii i onto-epistemologii, śledząc cele, jakie osiąga dzięki takiemu podejściu badawczemu humanistyka.

Krzysztof Maliszewski

Energia opowieści nieprostych –
Nauki humanistyczne w formie pedagogiki i badań edukacyjnych

W artykule postawiono tezę, że badania oparte na założeniach scjentyistycznych (w sensie dążenia do upodobnienia nauk humanistycznych i społecznych do nauk przyrodniczych, czyli opartych na naturalizmie ontologicznym i metodologicznym) mają charakter marginalny, a ich znaczenie dla eksploracji ludzkich praktyk ma co najwyżej pomocniczy charakter. (Autor rozważa tę tezę na przykładzie pedagogiki jako nauki o przedsięwzięciu podmiotowym i komunikacyjnym, zwanym edukacją). Twierdzi, że kiedy scjentyistyczny model badań staje się dominujący – jak ma to miejsce obecnie – zaciemnia on podstawowy przedmiot badań pedagogicznych: edukację. W rezultacie publiczny wizerunek edukacji jest pomniejszony i zniekształcony.

Ewa Bińczyk

Jakiej refleksji potrzebujemy w epoce antropocenu?
“Gramatyka” wystudowania wzrostu ekonomii ekologicznej

Inspirowana stanowiskiem Anny L. Tsing autorka rozpoczyna artykuł analizą niedogodnych punktów wyjścia refleksji w epoce antropocenu. Następnie przedstawia interdyscyplinarną, normatywną i pluralistyczną dziedzinę ekonomii ekologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji dewzrostu. Przypatruje się “gramatyce” tej dyscypliny, odsłaniając jej wybrane założenia filozoficzne, postulaty metodologiczne i pojęcia. Autorka przygląda się również bliżej koncepcji “zarządzania bez wzrostu” Petera A. Victora. Poszukuje odpowiedzi na pytania, czym jest dewzrost i dlaczego wystudzenie wzrostu jest nieuniknione.

Magdalena Środa

Posthumanizm – w poszukiwaniu nowej etyki

Kryzys klasycznego humanizmu jest faktem. Ujawnił bowiem on swój ciemny rewers. Są nim niewolnictwo, kolonializm, wyzysk, wykluczenia, dyskryminacje. Humanizm okazał się dzieckiem patriarchalizmu, szowinizmu płciowego i gatunkowego. Trzeba go więc przezwyciężyć. Jedną z propozycji jest posthumanizm. Opiera się on na odmiennej metodzie badawczej (nazywam ją tu “zmysłem udziału”), odmiennej koncepcji podmiotu (nomada) i nowej etyce, której kształt dopiero powstaje. W artykule autorka wskazuje na jej fundamenty w postaci kobiecej etyki troski, która – w jej przekonaniu – otwiera horyzonty na bardziej holistyczne, egalitarne, spluralizowane ludzko-pozaludzkie istnienie.

Riccardo Campa

Od danych do scenariuszy:
o “współczynniku wyobraźni” futurologii

Futurologię zdają się charakteryzować dwa główne paradygmaty: historyczno-literacki, który podkreśla znaczenie wyobraźni i talentu artystycznego, oraz techniczno-naukowy, który sprzyja rygorystycznej analizie danych i precyzji prognoz. Artykuł ten pokrótce przedstawia ewolucję tych dwóch paradygmatów i pokazuje, w jaki sposób znalazły one syntezę we współczesnych “analizach scenariuszy”, których inicjatorem jest Herman Kahn. Co więcej, pokazuje, że ten trzeci sposób analizy może zyskać większą świadomość teoretyczną dzięki koncepcji “współczynnika wyobraźni”. Autor rozwija tę koncepcję, biorąc pod uwagę analityczne rozróżnienie historii i poezji wprowadzone w *Poetyce* Arystotelesa, rolę wyobraźni w nauce podkreślaną przez filozofa Karla Poppera i chemika Jacobusa Henricusa van't Hoffa oraz dwie dobrze znane zasady metodologiczne socjologii, a mianowicie “współczynnik humanistyczny” opracowany przez polskiego socjologa Floriana Znanieckiego i “wyobraźnię socjologiczną” teoretyzowaną przez Charlesa Wrighta Millsa.

Miłosz Markiewicz

Ku humanistyce eko-logicznej,
czyli przebudowa na czas kryzysu

Celem artykułu jest przedstawienie propozycji uzupełnienia myśli humanistycznej o post-humanistyczne aktywistyczne narzędzia ontoepistemologiczne. W tym celu autor, biorąc za punkt wyjścia koncepcję posthumanistycznej wspólnoty, dokonuje przez jej pryzmat relektury oikologii – wyrosłej na gruncie śląskim nauki o domu. Posthumanistyczna oikologia ma stanowić przekroczenie ograniczeń, jakie napotyka myśl ekologiczna, w kierunku autorskiej koncepcji eko-logiki. Uprawiana w jej duchu humanistyka ma stanowić afirmatywną odpowiedź na kryzys poznawczy związany między innymi ze zmianami klimatu i zapowiadaną katastrofą.

Anna Wolff-Powęska

Humanistyka zaangażowana: wizja czy rzeczywistość?

Współczesny lament nad kondycją humanistyki stanowi integralny element zataczającej coraz szersze kręgi debaty na temat kryzysu demokracji, tożsamości, oświecenia, krytyki globalizacji, postnowoczesności. Jest wreszcie wyrazem bezradności człowieka w obliczu radykalizacji ruchów i partii politycznych wobec nieuniknionego procesu coraz gwałtowniejszych i wszechogarniających cywilizacyjnych i kulturowych zmian. Wśród czynników rzutujących na jej postrzeganie na pierwszy plan wysuwa się poczucie wyobcowania generacji aktywnie współtworzącej porządek demokratyczny w Europie Środkowo-Wschodniej po 1989 roku, jak i zachodnich elit zaangażowanych w pogłębienie integracji europejskiej. Ich świat wartości legł w gruzach. Ambivalencja i obosieczność transformacji niemal wszystkich dziedzin życia, złożoność i sprzeczności wpisane niemal w naturę przemian społecznych

i politycznych przyniosły w konsekwencji poczucie niepokoju, wzmocnione przez nieprzewidywalność rozwoju pandemii COVID-19 oraz wszechogarniający kryzys poczucia bezpieczeństwa społecznego.

Andrzej Szahaj

Aktualność Marcusego

W tekście podjęto namysł nad aktualnością szeregu tez filozofii Herberta Marcusego. Chodzi między innymi o tezę dotyczącą istnienia “totalnie administrowanego świata”, anonimowości dominujących sił ekonomicznych, wpływu techniki i technologii na politykę, narodzin “człowieka jednowymiarowego”, istnienia “kultury afirmatywnej”, zbędności i szkodliwości pracy ponad ludzkie siły, a także trudności ze zidentyfikowaniem podmiotu ewentualnej zmiany społecznej. Powołując się na szereg dzisiejszych zjawisk z zakresu ekonomii, polityki i życia społecznego, autor podkreśla, że tezy te zachowują swoją aktualność, choć uzasadnienie ich trafności musi odwoływać się do innych faktów społecznych niż te, o których wspominał sam Marcuse.

Michał Paweł Markowski

Życie, egzystencja i kultura, czyli czego nauczyła mnie dekonstrukcja

Wychodząc od kilku kluczowych fragmentów Ewangelii o Ostatniej Wieczerzy i Ukrzyżowaniu, autor stara się pokazać, w jaki sposób językowa maszyneria tekstu ujawnia swój aspekt dekonstrukcyjny – z jednej strony nawołując do zawłaszczenia kulturowego, a przeciwstawiając się temu zawłaszczeniu z drugiej. Ta ambiwalencja przekłada się także na poziom egzystencjalny, odzwierciedlając napięcie pomiędzy życiem jako idiomatycznym aspektem każdego ludzkiego przedsięwzięcia a kulturą rozumianą jako czynnik poddający jednostki wspólnemu doświadczeniu. Głównym impulsem u podłoża koncepcji eseju jest sprzeciw wobec utrzymywania ostrego rozróżnienia między życiem – kwestionującym możliwość adekwatnej reprezentacji – a egzystencją i wszystkimi mechanizmami reprodukcyjnymi, jakie ze sobą niesie. Analiza ta, odnosząc się do obszernego korpusu tekstów Derridy, wykracza poza metakomentarz ograniczony do filozofii francuskiej czy literaturoznawstwa i można ją odczytać także jako przyczynek do teologicznej interpretacji Ewangelii, dokonywanej za pomocą logiki dekonstrukcyjnej.

Łukasz M. Michalski

Metahistoria – perypetie i humanistyczna nośność pojęcia

Czy termin metahistoria jest powtórzeniem arystotelesowskiego gestu nazwania metafizyki? W 2023 roku mija pół wieku od pierwszego wydania słynnej książki Haydena White’a pt. *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Jednakże to klasyczne, dość powszechnie znane dzieło – a także jego krytyka – nie dały terminowi metahistoria życia, którym w horyzoncie terminów badawczych cieszy się choćby metafizyka.

W niniejszych rozważaniach celem autora nie jest sentymentalne upominanie się o termin, który miałby być dziś cenny z samego tylko powodu, że niegdyś zaistniał, a raczej o próbę

myślenia o ścieżce wzbogacania (prze)myślenia o wyobraźni historycznej – ta ostatnia, według autora, jest kluczem dla oporu wobec współczesnych kryzysów i impasów dzisiejszej humanistyki.

Joanna Soćko

“Zwrot percepcyjny”

a postsekularne praktyki współczesnej (post)humanistyki

Artykuł wyrasta z przekonania o analogii zachodzącej pomiędzy symptomatycznym dla tzw. posthumanistyki odchodzeniem od antropocentrycznego modelu refleksji a wypracowywanymi przez różne szkoły duchowości ćwiczeniami mającymi na celu przewyciężanie egocentrycznej postawy i związanej z nią narcystycznej optyki. Autorka zwraca uwagę na przypadki, w których współcześni humaniści angażują się w artystyczne projekty wykorzystujące metody świadomego oddychania czy medytacji, i analizuje je w świetle wyników badań pokazujących, jak te religijne w swej proveniencji praktyki stymulują doświadczenia auto-transcendencji.

Anna Kisiel

Potworność – choroba – rana.

Niesamowite połączenia w *Gorącym mleku* Deborah Levy

Sofię Papastergiadis, bohaterkę powieści Deborah Levy pt. *Gorące mleko*, zdają się otaczać liczne potwory i potworności. Po pierwsze, jej apodyktyczna, potworna matka cierpi na równie potworną tajemniczą chorobę, ze względu na którą kobiety decydują się na podróż do Almerii, w nadziei na znalezienie odpowiedzi i możliwej terapii. Po drugie, przebywając w Andaluzji, Sofia jest wielokrotnie atakowana przez meduzy; spotkania z nimi okazują się bolesne, ale i uzależniające. Po trzecie, Sofia mierzy się z własnymi wątpliwymi intencjami, pochopnymi decyzjami i mrocznymi fantazjami, ujawniającymi się, na przykład, w toksycznych, choć zmysłowych, romansach. Powyższe przykłady potworności zmuszają Sofię do przyjrzenia się jeszcze jednemu potworowi: jej samej. W niniejszym artykule autorka podejmuje próbę interpretacji nominowanej do nagrody Bookera powieści Levy, w której z użyciem psychoanalizy i krytyki feministycznej przygląda się temu, jak dyskurs choroby nakłada się z dyskursem potworności. Mając na uwadze, że w *Gorącym mleku* choroba i potworność uczestniczą w strategiach zaciemniania oraz objawiania znaczenia, autorka bada, jakie mogą mieć one konsekwencje dla głównej bohaterki oraz jej relacji z innymi postaciami.